

به نام خدا

روش تحقیق کیفی

نظریه پردازی داده بنیاد (Grounded Theory)

مصطفی جهانگیر

دانشکده علوم اداری و اقتصادی

نظریه پردازی داده بنیاد چیست؟

2

ترجمه های مختلف Grounded Theory

3

تعریف و ویژگی های نظریه پردازی داده بنیاد

- منظور از نظریه پردازی داده بنیاد، نظریه ای است که مستقیماً از داده هایی استخراج شده است که در جریان پژوهش به صورت منظم گرد آمده و تحلیل شده اند.
- در این روش، پژوهشگر کار را با نظریه ای که از قبل در ذهن دارد شروع نمی کند (مگر آن که منظور او بسط یک نظریه موجود باشد).
- بلکه کار را در عرصه واقعیت آغاز می کند و می گذارد تا نظریه از درون داده هایی که گرد می آورد، پدیدار شود.

تعریف و ویژگی های نظریه داده بنیاد

- در این روش، گردآوری داده ها، تحلیل و نظریه با یکدیگر در ارتباط تنگاتنگ اند.
- نظریه پردازی داده بنیاد یک روش استقرایی نظریه پردازی است.

انتخاب نظریه داده بنیاد به عنوان استراتژی پژوهش

- از آنجا که این نظریه، در داده ها بنیان دارد، نسبت به نظریه ای که از مجموعه نظریه های موجود اقتباس شده و تطبیق داده می شود، تبیین بهتری ارائه می دهد؛ زیرا:
 - با موقعیت تناسب دارد.
 - در عمل واقعاً کارآمد است.
 - افراد موجود در یک محیط را در نظر گرفته و احساسات آن ها را درک می کند.
 - ممکن است همه پیچیدگی هایی را که واقعاً در فرآیند یافت می شود، نشان دهد.

داده های کیفی در نظریه داده بنیاد

اسناد دولتی

گفت و شنود ها و
مصاحبه ها

مشاهدات

تأملات شخصی
خود پژوهشگر

خاطرات پاسخ
دهندگان

نمونه گیری نظری

نمونه گیری در نظریه پردازی داده بنیاد

- نظریه پردازی داده بنیاد در نمونه گیری هدفمند افراد برای مصاحبه یا مشاهده، از نگرشی منحصر به فرد حمایت می کند که آن را از دیگر رهیافت های جمع آوری داده ها متمایز می سازد.
- برخلاف نمونه گیری انجام شده در بررسی های کمی، نمونه برداری در این روش نمی تواند قبل از شروع مطالعه و نظریه داده بنیاد، برنامه ریزی شود.
- تصمیمات خاص نمونه گیری در خلال فرآیند پژوهش شکل می گیرند.

نمونه گیری نظری

- نمونه گیری نظری، فرآیند جمع آوری داده برای تولید نظریه است.
- که بدان وسیله تحلیلگر، به طور همزمان داده هایش را جمع آوری، کدگذاری و تحلیل می کند.
- و تصمیم می گیرد به منظور بهبود نظریه خود تا هنگام ظهور آن، در آینده چه داده هایی را جمع آوری و در کجا آن ها را پیدا کند.

نمونه گیری نظری

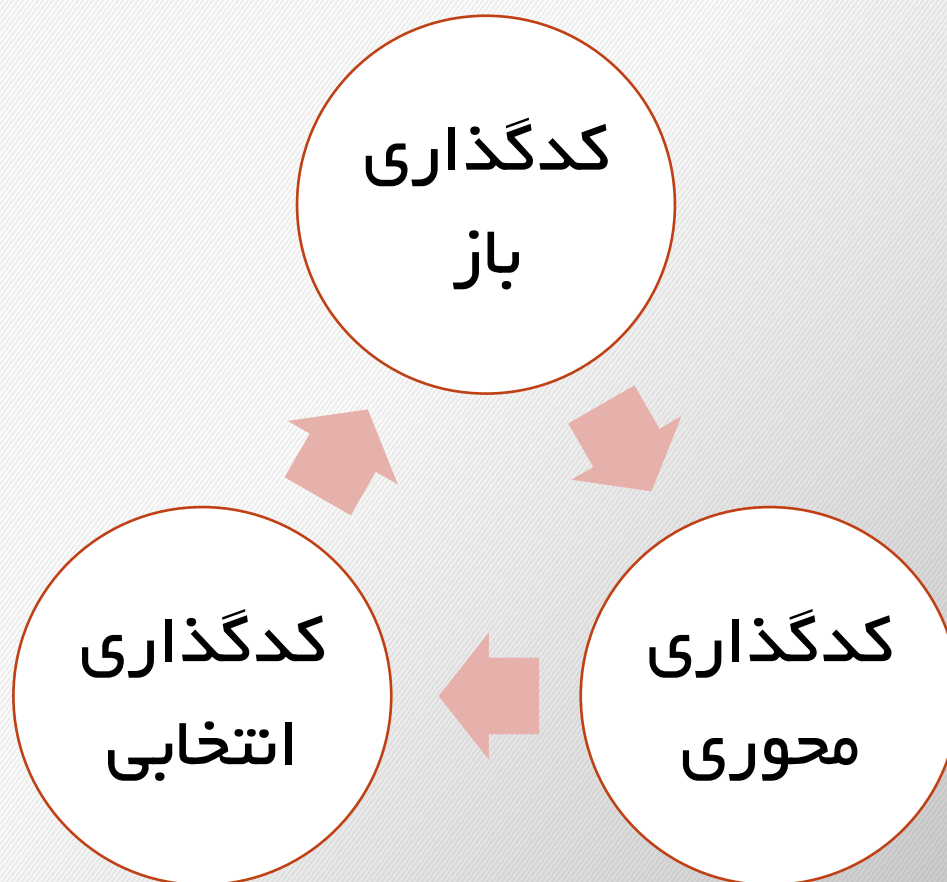
- نمونه گیری نظری بر مبنای مفهوم مقایسه استوار است.
- منظور از مقایسه این است که به سراغ جاها، آدم ها و رویدادهایی برویم که امکان کشف گوناگونی ها را به حداکثر برساند و مقوله ها را از لحاظ ویژگی ها و ابعاد غنی کند.
- پژوهشگر در نظریه سازی زمینه ای از رویدادها و موارد نمونه گیری می کند نه از اشخاص و سازمان ها به صرف آن که شخص یا سازمان اند.

نمونه گیری نظری

- تمرکز نمونه گیری بر حسب نوع کدگذاری ای که به کار می بریم (باز، محوری یا انتخابی) تغییر می کند.
- هر چه پژوهش پیش تر می رود، نمونه گیری هدف دارتر و متمرکزتر می شود.
- نمونه گیری تا زمانی که تمامی مقوله ها اشباع شوند، ادامه می یابد.
- اشباع بدین معنی است که هیچ داده تازه و مهمی به دست نیاید و مقوله ها به خوبی از لحاظ ویژگی ها و ابعاد پرورده شده باشند.

کدگذاری داده ها

13

تحلیل خرد داده ها

- تحلیل خرد، تحلیل سطر به سطر داده هاست که انجام آن در آغاز مطالعه برای تولید مفاهیم (با ذکر ویژگی ها و ابعادشان) و مطرح ساختن روابط آن ها با یکدیگر ضروری است.
- تحلیل خرد ترکیبی است از کدگذاری باز و کدگذاری محوری.
- از طریق معاینه دقیق و از نزدیک داده ها به صورت سطر به سطر است که پژوهشگران می توانند مفاهیم جدید و روابط نو را آشکار سازند و مفاهیم را از لحاظ ویژگی ها و ابعادشان به صورت منظم شکل دهند.

مقایسه نظری

- انجام مقایسه برای شناسایی مفاهیم و مقوله ها و پروراندن آن ها اساسی است.
- مقایسه نظری متضمن مقایسه مقوله ها و مفاهیم انتزاعی با مفاهیم و مقوله های همسان یا متفاوت است.

از داده ها تا نظریه

از داده ها تا نظریه

نظریه

مقوله ها

مفهوم ها

داده ها

- داده ها، پیشامدها یا فعالیت های واقعی، آن طوری که مشاهده یا گزارش شده هستند.

- مفهوم ها واحدهای پایه ای یا خُرد تحلیل هستند.

- زیرا از مفهوم سازی از داده هاست که نظریه شکل می گیرد، نه به تنهایی از خود داده های واقعی.

- مفاهیم را برچسب های مفهومی که بر حوادث، وقایع و دیگر پدیده های مجزا قرار می گیرند، تعریف می کنیم.

- مقوله ها، در مقایسه با مفاهیم، انتزاعی تر بوده و سطحی بالاتر را نشان می دهند.
- مقوله ها شالوده های ساختن نظریه هستند.
- گروه بندی مفاهیم، مقوله ها را تشکیل می دهد.

کدگذاری باز، محوری و انتخابی

22

- کدگذاری باز، فرآیند تحلیلی است که از طریق آن، مفاهیم شناسایی شده و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده‌ها کشف می‌شوند.

- کدگذاری محوری، فرآیند تبدیل مفاهیم به مقوله ها است.
- این کدگذاری به این دلیل محوری قلمداد می شود که کدگذاری حول محور یک مقوله تحقق می یابد.
- در این مرحله، نظریه پرداز داده بنیاد، یک مفهوم مرحله کدگذاری باز را انتخاب کرده و آن را در فرآیندی که در حال بررسی آن است قرار می دهد و سپس، دیگر مفاهیم را به آن ربط می دهد.

کدگذاری انتخابی

- کدگذاری انتخابی، فرآیند یکپارچه سازی و بهبود مقوله هاست تا نظریه شکل بگیرد.
- در این مرحله، نظریه پرداز داده بنیاد، یک نظریه از روابط فیما بین مقوله های موجود در کدگذاری محوری به نگارش در می آورد.

- نقطه ای در جریان شکل گیری مقوله ها که تحلیل بیشتر منجر به یافتن ویژگی جدید، ابعاد جدید یا روابط جدید نمی شود.

پالایش و اعتبارسنجی نظریه

- هنگامی که طرح نظری شکل گرفت، تحلیلگر آماده پالایش نظریه، هرس اضافات آن و پر کردن مقوله های ناپروورده است.
- سرانجام، اعتبارسنجی نظریه با مقایسه آن با داده های خام یا با عرضه کردن آن به پاسخگویان و دریافت نظر آن ها انجام می گیرد.
- نظریه ای که پایه در داده ها دارد باید قابل تایید توسط شرکت کنندگان باشد.

مثال

28

- طراحی مدل توانمندسازی منابع انسانی در نظام ارزشی اسلام

نمونه ای از کدگذاری باز

شماره	ترجمه حدیث (۱۵۵)	مفهوم (کد)
R1	چنان از آنها دلجویی و به آنان توجه کن ، مثل توجه پدر و مادر نسبت به فرزندشان .	توجه و رسیدگی
R2	از زیر دستان به بهترین نحو تعریف و تمجید کن ، چرا که بیان رفتار خوب آنها موجب تحریک آنان به انجام کار بهتر و بیشتر می شود	تعریف و تمجید
R3	با پاداش دادن به افراد درستکار ، بدکاران را تنبیه کن .	اواویت تشویق
R4	هر کس به اندازه زحمتی که می کشد قدردانی کن. مبدا زحمات یک نفر به حساب دیگری بگذاری	عدالت توزیعی
R5	مبادا بزرگی یک نفر موجب شود تلاش کم او را بزرگ بشماری.	عدالت رویه ای
R6	نباید پیش تو ، انسان درستکار و بدکار مساوی باشند .	عدالت مراوده ای
R7	اگر برای بدست آوردن چیزی اقدام کردی و جدیت بخرج دادی، حتماً آنرا می یابی	امکان پذیری موفقیت
R8	اگر نیت کسی قوی باشد، بدن او ضعف و سستی نشان نمی دهد.	تاثیر نیت بر رفتار
R9	برای هر مشکلی ، حتماً راه حلی وجود دارد.	امکان پذیری حل مشکل
R10	کسی که همت او بالا باشد، تلاش او نیز افزایش می یابد	نقش همت در تلاش
R11	کسی که از تجربیات استفاده کند، اعمالش به هدف می رسد.	نقش تجربه در عملکرد
R12	نظر هر فرد به اندازه تجربه اوست .	نقش تجربه در نظر
R13	نتیجه و ثمره تجربه، تصمیمات صحیح و درست است .	تاثیر تجربه در تصمیم گیری
R14	کسی که برای تأمین معیشت خانواده اش کارکند، مانند مجاهد در راه خداست .	ارزش و اهمیت کار
R15	سوء تدبیر ، کلید فقر است .	تاثیر تدبیر در بهره وری

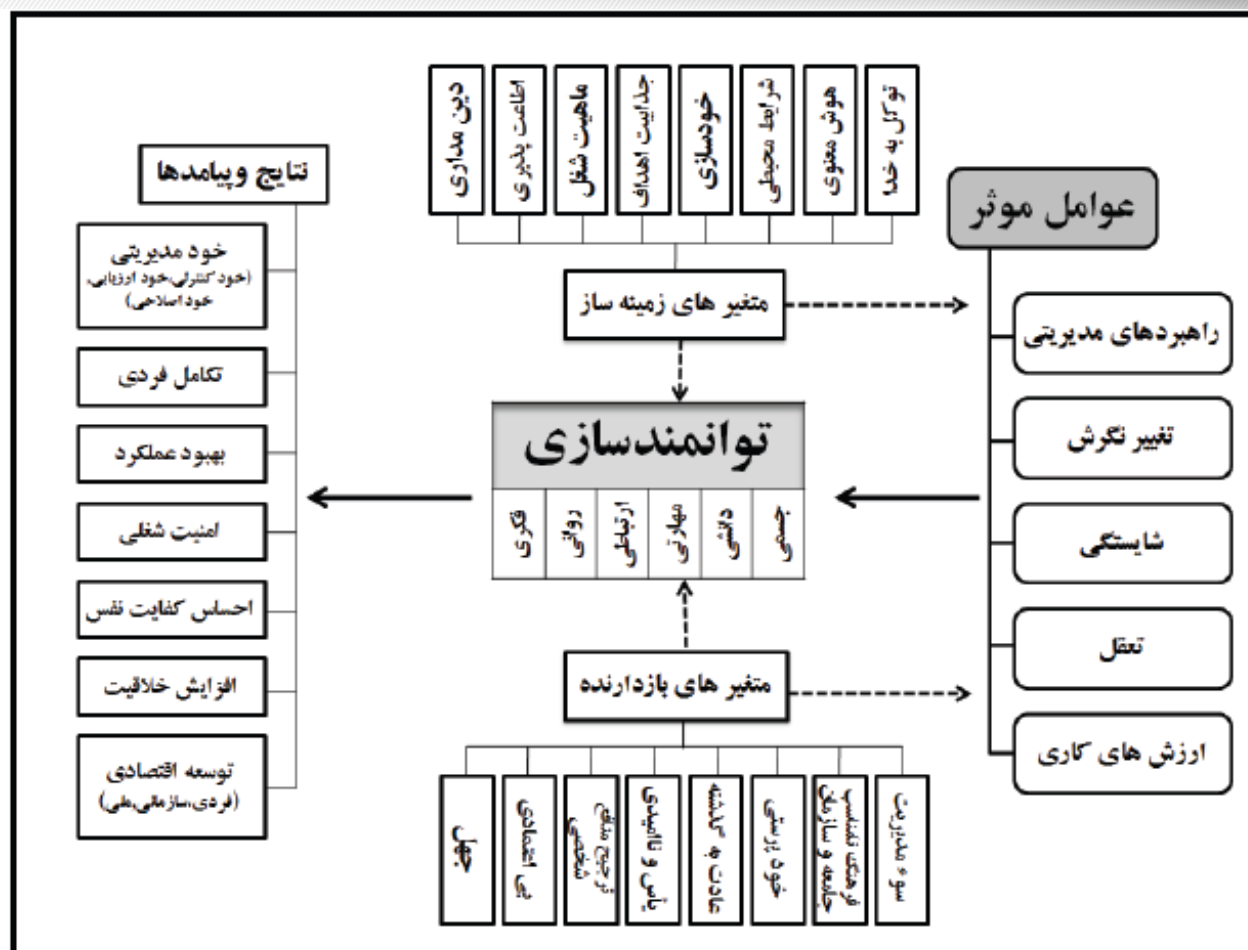
نمونه ای از کدگذاری محوری

شناسه	مفاهیم	مؤلفه‌ها
$R_1+R_2+R_3$	توجه + تعریف و تمجید + تشویق	قدردانی
$R_4+R_5+R_6$	عدالت مراوده‌ای + عدالت رویه‌ای + عدالت توزیعی	عدالت
$R_7+R_8+R_9+R_{10}+R_{11}$	امکان‌پذیری موفقیت + تأثیر نیت بر رفتار + اهمیت همت + امکان‌پذیری حل مشکلات + نقش همت در تلاش	اعتماد به نفس
$R_{12}+R_{13}+R_{14}$	نقش تجربه در بهبود عملکرد + تأثیر تجربه در اندیشه + نقش تجربه در تصمیم‌گیری	تجربه

نمونه ای از کدگذاری انتخابی

متغیر وابسته (موضوع)	ابعاد Dimensions	مولفه ها Components
توانمند سازی (رشد دادن)	راهبردهای مدیریتی Management Strategie	قدردانی (Appreciation)
		عدالت (justice)
		مشاوره (Consultation)
		تامین نیاز (Provide The Needs)
	شایستگی Competency	علم (Knowledge)
		تجربه (Experience)
		تخصص (Specialty)
	نگرش Attitude	اعتماد به نفس (Self- Confidence)
		مهم شمردن شغل (Job Important)
		امکان پذیری حل مشکل (Possible to solve problem)
	تعقل Intellection	دوراندیشی (Prudent)
		تدبیر (Scheme)
		انتخاب احسن (Best Selection)
	اخلاق کاری Work Ethics	تعهد (Commitment)
		تقوی (Virtue)
		همت (Hammett)

مدل توانمندسازی منابع انسانی در اسلام

- استراوس، انسلم؛ کرین، جولیت . (۱۳۹۱). مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای. ترجمه ابراهیم افشار. تهران: نشر نی.
- دانایی فرد، حسن؛ امامی، سید مجتبی. (۱۳۸۶). استراتژی های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه پردازی داده بنیاد. اندیشه مدیریت، ۱ (۲)، ۹۷-۶۹.
- مهربانی، امیر؛ خنیفر، حسین؛ امیری، علینقی؛ زارعی متین، حسن؛ جندقی، غلامرضا. (۱۳۹۰). معرفی روش‌شناسی نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی (ارائه یک نمونه). مدیریت فرهنگ سازمانی، ۹ (۲۳)، ۳۰-۵.